

Rolnictwo ekologiczne w Polsce

Rolnictwo ekologiczne stanowi jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi rolnictwa na świecie, a zwłaszcza w Unii Europejskiej. Pod koniec lat 90. w Polsce nastąpił wzrost zainteresowania tą dziedziną gospodarowania. Początkowo rolnictwo ekologiczne rozwijało się jako ruch społeczny. Następnie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi rozpoczęło prace nad przygotowaniem aktów prawnych, regulujących tę dziedzinę rolnictwa. W 2004 roku – po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej – ramy prawne zostały zastąpione przepisami unijnymi. Wprowadzono wsparcie finansowe do kosztów kontroli, a następnie wsparcie dla gospodarstw rolnych w postaci dotacji do powierzchni upraw ekologicznych. Ostatnie lata w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu gospodarstw ekologicznych, powierzchni upraw ekologicznych, a także wzrostu rynku.

Trochę historii

Po drugiej wojnie światowej nastąpił gwałtowny wzrost masowej produkcji żywności, który powiązany był ze zubożeniem gamy produktów oraz osłabieniem ich naturalnego smaku. Zaczęto stosować wiele środków i substancji, by poprawić parametry technologiczne produkcji oraz zwiększyć trwałość żywności. W reakcji na te zmiany w różnych krajach dużo większego znaczenia zaczęły nabierać systemy produkcji żywności ekologicznej, nawiązujące do idei rolnictwa biodynamicznego, która narodziła się w początkach XX wieku. Wytwórcy tego rodzaju żywności kładli szczególny nacisk na to, by przy jej produkcji nie stosować środków chemicznych, syntetycznych środków ochrony roślin czy antybiotyków, oraz by żywność była wytworzona naturalnymi, przyjaznymi środowisku metodami. Nazwali ją „rolnictwem ekologicznym” (choć w niektórych krajach używa się nazwy „rolnictwo biologiczne” lub „rolnictwo organiczne”).

ni użytkowanej rolniczo. Pod kontrolą 10 upoważnionych jednostek certyfikujących znajdowało się blisko 23.500 gospodarstw. W tym czasie działało 267 przetwórnictw żywności ekologicznej. Wartość rocznej produkcji żywności ekologicznej w Polsce przekroczyła 100 mln euro.

Kontrola i certyfikacja

Ustanowiony w Polsce system kontroli i certyfikacji daje konsumentom pewność, że produkty ekologiczne są wytwarzane zgodnie z wymogami określonymi w przepisach dotyczących rolnictwa ekologicznego. Ten system pozwala na śledzenie każdego artykułu na wszystkich etapach produkcji, przygotowania i dystrybucji – począwszy od produkcji pierwotnej produktów ekologicznych poprzez przechowywanie, prze-

tworzenie, transport, sprzedaż oraz zaopatrzenie ostatecznego konsumenta. Ważnym elementem systemu produkcji metodami ekologicznymi jest zagwarantowanie, iż produkty – oznakowane jako ekologiczne – zostały wytworzone zgodnie z obowiązującymi przepisami.

W celu potwierdzenia tej zgodności wprowadzony został specjalny system kontroli i certyfikacji. Każdy z producentów ekologicznych musi znajdować się pod kontrolą w ramach tego systemu. System ten tworzą:

- **Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi**, który upoważnia jednostki certyfikujące, akredytowane w zakresie rolnictwa ekologicznego, zgodnie z normą PN-EN 45011 do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności na prowadzenie produkcji metodami ekologicznymi;

Trochę statystyki

Według danych statystycznych za rok 2009, średnia powierzchnia upraw ekologicznych w Europie wyniosła około 8,6 mln ha, co stanowiło 4,7 procent ogólnej powierzchni upraw rolniczych. Największym obszarem upraw ekologicznych mogła poszczycić się Austria – 18,5 proc., Włochy – 8,7 proc. oraz Hiszpania – 5,3 proc. W Polsce w roku 2009 rolnictwo ekologiczne stanowiło 2,4 procent ogólnej powierzchni upraw rolniczych, co stawia nasz kraj na 9. miejscu w Europie. W końcu 2011 roku w Polsce powierzchnia uprawiana ekologicznie przekroczyła 573.000 ha, co stanowi obecnie ok. 3,8 procent całej powierzch-

■ **Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**, która sprawuje państwowy nadzór nad upoważnionymi jednostkami certyfikującymi w rolnictwie ekologicznym.

W celu sprawowania efektywnego nadzoru nad jednostkami certyfikującymi oraz nad rynkiem rolnictwa ekologicznego Inspekcja Weterynaryjna, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa oraz Inspekcja Handlowa są zobowiązane do współpracy z **Inspekcją Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych**;

■ **Polskie Centrum Akredytacji PCA** – organ udzielający akredytacji i odpowiedzialny za akredytację jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym.

■ **Jednostki certyfikujące** – upoważnione przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi do przeprowadzania kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności. Według stanu na dzień 31 grudnia 2010 roku upoważnionych do kontroli i certyfikacji jest 10 jednostek certyfikujących. Wszystkie uzyskały certyfikaty akredytacji wydany przez Polskie Centrum Akredytacji.

Aktualna lista upoważnionych jednostek certyfikujących wraz z zakresami upoważnienia dostępna jest na stronie internetowej: www.minrol.gov.pl.

Jak rozpoznać produkty ekologiczne?

Określenie *ekologiczny, produkt ekologiczny* czy *produkt rolnictwa ekologicznego* oznacza, że produkt w taki sposób oznakowany został wytworzony zgodnie z ekologicznymi metodami produkcji przez podmiot, który jest objęty systemem kontroli i posiada potwierdzający to certyfikat wydany

przez uprawnioną jednostkę certyfikującą. Produkty oraz żywność wytworzone w okresie konwersji (przestawiania się) nie są jeszcze uznawane za produkty ekologiczne i nie mogą być oznakowane unijnym logo.

Od 1 lipca 2010 r. obowiązuje nowe logo rolnictwa ekologicznego, które musi znajdować się na wszystkich paczkowanych produktach ekologicznych, jakie zostały wyprodukowane przez producentów państw członkowskich Unii Europejskiej, zgodnie z wymogami kontroli produkcji ekologicznej UE.

Unijne Logo Rolnictwa Ekologicznego

Stare logo rolnictwa ekologicznego – może być używane w okresie przejściowym kończącym się z dniem 1 lipca 2012 r.

Nowe logo rolnictwa ekologicznego – obowiązuje od 1 lipca 2010 r.

W okresie od 1 lipca 2010 r. do 1 lipca 2012 r. mogą być wykorzystywane dwie wersje logo.

Na etykiecie musi również znaleźć się:

- Numer identyfikacyjny upoważnionej jednostki certyfikującej,
- nazwa i adres producenta, przetwórcy lub

sprzedawcy – miejsce pochodzenia powinno być umieszczone bezpośrednio poniżej numeru identyfikacyjnego. Miejsce w którym wyprodukowano ekologiczne surowce rolne, wchodzące w skład produktu, należy wskazać w następujący sposób:

- „**Rolnictwo UE**”, jeśli surowiec rolny pochodzi z terenu UE;
- „**Rolnictwo spoza UE**”, jeśli surowiec rolny pochodzi z krajów trzecich;
- „**Rolnictwo UE/spoza UE**”, jeśli część surowców pochodzi z terenu UE, a część z krajów trzecich.

Wsparcie dla rolnictwa ekologicznego

W ramach środków z budżetu krajowego i budżetu Unii Europejskiej, jakie mają do dyspozycji producenci ekologiczni, należy wymienić środki dostępne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Oprócz tych środków rolnictwo ekologiczne jest również wspierane bezpośrednio z budżetu krajowego. Finansowane są badania w rolnictwie ekologicznym oraz zapewnione jest wsparcie doradcze.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) zwrócono szczególną uwagę na wsparcie działań rynkowych, a działania rolnośrodowiskowe (w ramach którego wspierano rolnictwo ekologiczne również w PROW 2004-2006) zmodyfikowano w celu dostosowania go do realiów rynku. W ramach PROW 2007-2013 uruchomiono dwa działania z osi pierwszej skierowanej na wsparcie m.in. rolnictwa ekologicznego, tj.: *Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności* oraz *Działania informacyjne i promocyjne*. Działania w ramach osi pierwszej służą poprawie konkurencyjności sektora rolnego i leśnego.

1. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 w ramach osi drugiej w działaniu *Program rolnośrodowiskowy* w Pakiecie 2. *Rolnictwo ekologiczne* jest 12 wariantów, a mianowicie: Uprawy rolnicze, Trwałe użytki zielone, Uprawy warzywne, Uprawy zielarskie, Uprawy sadownicze i jagodowe oraz Pozostałe uprawy sadownicze i jagodowe. Wszystkie warianty występują w dwóch wersjach – tj. w okresie przesta-

wiania jak i po jego zakończeniu. Wprowadzono m.in., w porównaniu do wymagań określonych w działaniu *Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt*, objętego PROW 2004-2006, dodatkowe wymogi dotyczące odpowiedniego przeznaczenia plonu, wykonywania zabiegów agrotechnicznych oraz jakości wykorzystywanego materiału szkółkarskiego.

Jest to program, w ramach którego realizowanych jest najwięcej dopłat do rolnictwa ekologicznego. W 2011 roku do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) wpłynęło ponad 20.000 wniosków z deklaracją realizacji Pakietu 2. *Rolnictwo ekologiczne*. Objęto nim dopłaty do powierzchni ponad 470.000 ha. Średnia powierzchnia upraw wnioskowanych do płatności wynosiła w tym roku ponad 23 ha.

2. W ramach działania: *Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności* refundowane są koszty stałe związane z uczestnictwem w systemie rolnictwa ekologicznego. Jako koszty stałe zostały zakwalifikowane koszty kontroli sprawdzenia zgodności z wymaganiami systemu oraz koszty składek na rzecz grupy producentów. W ramach działania wsparcie przysługuje wyłącznie producentom, wytwarzającym produkty rolne przeznaczone do spożycia przez ludzi. W przypadku rolnictwa ekologicznego maksymalne wsparcie zostało określone na poziomie 996 zł netto rocznie dla producenta.

3. W ramach działania: *Działania informacyjne i promocyjne* mogą być prowadzone działania związane z promocją i informowaniem o produktach uczestniczących w systemach jakości żywności, w tym w ramach rolnictwa ekologicznego. Beneficjentem w tym przypadku nie są poszczególni producenci rolni, jak w przypadku poprzedniego działania, ale szeroko rozumiane grupy producentów. Uruchomienie tego działania jest o tyle istotne, że poprzez przyjęte założenia zachęca ono do organizowania się producentów.

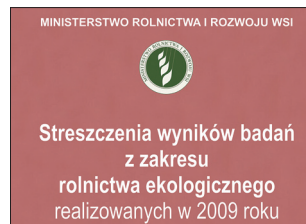
Wsparcie doradcze

Oprócz bezpośredniego wsparcia finansowego producenci rolni otrzymują również wsparcie merytoryczne poprzez istniejące struktury doradztwa rolniczego. W celu wsparcia rolnictwa ekologicznego w zakresie doradztwa działa Centrum Doradztwa

Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu, do którego zadań należy m.in.:

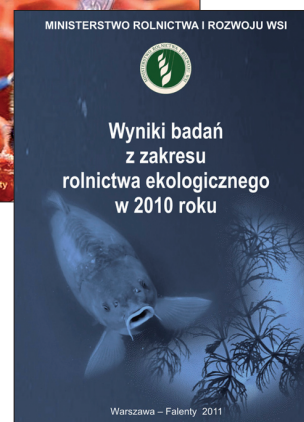
- koordynacja doradztwa w zakresie rolnictwa ekologicznego;
- przekazywanie wiedzy o produkcji żywności metodami ekologicznymi pracownikom ośrodków doradztwa rolniczego oraz rolnikom;
- prowadzenie gospodarstwa doświadczalnego w zakresie produkcji metodami ekologicznymi.

Badania w rolnictwie ekologicznym

Z krajowych środków finansowane są badania z zakresu rolnictwa ekologicznego. W roku 2004 dofinansowano 12 tematów badawczych, a w 2011 r. sfinansowano już 34 tematy i wprowadzono również podział na badania finansowane w 100 proc. oraz w 75 proc.

Pierwsza taka publikacja, zawierająca streszczenia wyników prowadzonych badań w rolnictwie ekologicznym, została wydana w 2008 roku i co roku ukazuje się kolejna część. Wszystkie te publikacje są również dostępne w wersji elektronicznej na stronach Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2011-2014

Plan ten przedstawia działania, jakie powinny być podejmowane i realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jednostki podległe lub nadzorowane. Zaproponowane w planie działania związane są również z oczekiwanymi dostępnymi środkami na ich realizację. Plan ten skupia się na następujących tematach:

- rozwój rynku, promocja i informacja;
- zasady produkcji;
- kontrola i certyfikacja;
- badania;
- ochrona środowiska;
- współpraca.

Bardzo ważne jest, iż działania realizowane w ramach ww. planu są istotnie powiązane z całym rynkiem i sektorem rolnictwa ekologicznego. W szczególności należy zwrócić uwagę na powiązanie planu działań z optymalizacją wykorzystania środków, przewidzianych na wsparcie rolnictwa ekologicznego w ramach PROW 2007-2013.

Rozwój rynku, promocja i informacja

Uznano, że podstawą dalszego rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce jest rozwój rynku produktów ekologicznych, wsparty skuteczną promocją i wyposażony w narzędzia pozwalające na udostępnianie aktualnych informacji zarówno dla producentów i przetwórców, jak i dla konsumentów.

Przyjęto, że działanie to winno obejmować bardzo zróżnicowaną gamę aktywności, skierowaną do możliwie szerokiego grona odbiorców. Będą to m.in.: duża kampania promocyjna adresowana do konsumentów, edukacja dzieci i młodzieży, konkurs na najlepsze gospodarstwo ekologiczne, konkurs wiedzy o rolnictwie ekologicznym, konkurs na najlepszą pracę magisterską i doktorską, udział w międzynarodowych targach branżowych i konferencjach, udział w specjalistycznych spotkaniach, wsparcie wykorzystania produktów rolnictwa ekologicznego w żywnieniu zbiorowym, zbieranie i publikowanie danych statystycznych o produkcji i rynku ekologicznym.

Warto tu przypomnieć, iż dostępne są już dwie części publikacji dla dzieci, poświęcone rolnictwu ekologicznemu. Obydwie publikacje można pobrać w wersji elektronicznej ze strony Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zasady produkcji

W tym dziale podkreślono znaczenie działań praktycznych, które pozwolą na możliwe sprawne wdrażanie dobrych rozwiązań. Oczekuje się, że działania te pomogą producentom rolnym w podejmowaniu świadomych decyzji, co do wyboru optymalnych rozwiązań poprzez m.in.: rozpowszechnianie dobrych praktyk, wdrażanie produkcji najlepszych dostępnych i sprawdzonych rozwiązań, publikowanie branżowych materiałów informacyjnych (przewodniki, in-

Dzieci są wdzięcznym konsumentem – instynktownie wyczuwają, co jest dobre i zdrowe

Fot. Bożena Skarżyńska

strukcje) o dobrych praktykach żywieniowych i produkcji pasz w gospodarstwach ekologicznych, rozpowszechnianie informacji o ekologicznych gospodarstwach demonstracyjnych.

Kontrola i certyfikacja

Postanowiono wzmocnić nacisk na wykrywanie zagrożeń, wynikających z ewentualnego stosowania produktów GMO. Pomocne w tym względzie ma być lepsza współpraca między jednostkami certyfikującymi i służbami kontrolnymi, krajowymi oraz zagranicznymi. Zaplanowano przygotowanie wspólnego systemu sankcji dla jednostek certyfikujących, a także rozbudowanie poziomu kontroli oraz systemu wsparcia w zakresie wykrywania stosowania produktów GMO i pozostałości niedozwolonych środków do produkcji.

Badania

W tym działaniu kładzie się nacisk na rozwój badań naukowych i wdrażanie ich pozytywnych wyników oraz na ich rozpropagowanie poprzez publikację i ułatwienie szerokiego do nich dostępu potencjalnym odbiorcom – producentom rolnym, przetwórcom i konsumentom. Prowadzenie badań ma na celu doskonalenie technologii produkcji metodami ekologicznymi. Stąd zainteresowanie współpracą z jednostkami badawczymi krajów członkowskich UE spoza Unii.

Ochrona środowiska

Jednym z celów jest doprowadzenie do mariażu rolnictwa ekologicznego i przyrodniczych terenów chronionych (takich jak obszary Natura 2000 czy obszary krajo-
brazu chronionego), który przyczyni się

do większej skuteczności ochrony środowiska i do lepszego zrozumienia funkcjonowania rolnictwa ekologicznego. Inne z zadań to wdrażanie programów rolno-środowiskowych, adekwatne do osiąganych korzyści środowiskowych, oraz wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego na terenach objętych różnymi formami ochrony przyrody (np. obszarów Natura 2000) i wspieranie ekologicznych producentów rolnych, ukierunkowanych na ochronę gatunków i siedlisk cennych przyrodniczo.

Rolnictwo ekologiczne

określane się jako: biologiczne, organiczne lub biodynamiczne, oznacza system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa rolnego. Jest to system trwały, samowystarczalny i bezpieczny ekonomicznie. Produkcja prowadzona metodami ekologicznymi to taki sposób uzyskania produktu, w którym zastosowano w możliwie największym stopniu naturalne metody produkcji, nie naruszające równowagi przyrodniczej. Zasada ta dotyczy wszystkich rodzajów i etapów produkcji: upraw roślin, chowu i hodowli zwierząt, produktów akwakultury i przetwórstwa.

Współpraca

Współpraca między wszystkimi uczestnikami systemu rolnictwa ekologicznego ma pozwolić na zapoznanie się z działaniami i osiągnięciami w innych obszarach czy regionach. Każdy kraj posiada swoją własną specyfikę organizacji rynku produktów ekologicznych i działań wspierających. W poszczególnych regionach, a także w wielu krajach, realizowane są różnorodne inicjatywy, z których wiele godnych jest powielenia.